

In gesprek met Sheila Sitalsing

‘Het bewaren van zo’n geheim moet ontzettend eenzaam zijn geweest’

Na het overlijden van haar moeder stuitte journaliste Sheila Sitalsing op een geheim dat een leven lang bewaard was gebleven: haar grootouders waren lid van de NSB. Ze schreef er het boek *Waar ik me voor schaam* over.

Door Lucia Hoenselaars

Foto: Keke Keukeelaar

Sheila Sitalsing

In de documenten die haar moeder op haar sterfbed op haar computer had getypt, las Sitalsing dat haar opa en oma actief lid waren van de NSB en dat haar moeder bij de Jeugdstorm had gezeten. Er was nooit een woord over gerept. In *Waar ik me voor schaam* (april 2025) ontleedt Sitalsing het geheim van haar moeder en beschrijft ze menselijk, krachtig en scherp wat dit met haar doet en voor haar en haar omgeving betekent.

Wat hebben de afgelopen maanden sinds dit boek gepubliceerd is voor jou betekend, nu dit definitief in de openbaarheid ligt?

‘Ik was heel zenuwachtig voordat het boek uitkwam, omdat ik niet wist hoe het zou vallen. Maar ik heb heel veel positieve reacties gekregen, veel meer dan ik van tevoren had kunnen voorzien. Mensen benaderden mij via LinkedIn, via de mail of via social media, of spraken

‘Een oorlog verlaat een familie niet zomaar en kan generaties voortduren.’

me aan op straat. “Ik had ook zo’n opa en daar mocht ook nooit over gepraat worden”, of “mijn moeder heeft ook haar hele leven haar mond gehouden”, vertelden ze me. Het zwijgen van die generatie kinderen is universeel. Zij zijn opgegroeid met “je mag het er niet over hebben, met niemand”.

Het boek heeft ook voor bewustwording gezorgd, vertelt Sitalsing: ‘Ik kreeg ook veel reacties van mensen die niet zelf zo’n familiegeschiedenis hebben, maar die zich door het boek realiseerden dat voor een grote groep

mensen de Tweede Wereldoorlog nog steeds doorwerkt. In de eerste plaats voor de slachtoffers natuurlijk. En dus ook voor nazaten van daders of collaborateurs. Dat een oorlog niet zomaar een familie verlaat en dat het generaties kan voortduren.'

Je schrijft dat je moeder deed aan 'zwijgen door te spreken'. Kan je dat toelichten?

'Ze vond het heel leuk om over vroeger te praten, en ik was gefascineerd en vroeg als kind veel naar wat ze had meegemaakt in de oorlog. Ze vertelde honderduit. Ze had mooie, afgeronde verhalen, over waar ze allemaal had gewoond in de oorlog en dat ze van Arnhem naar Assen was gefietst op een houten band. Dat kon ze heel beeldend vertellen. En het klopt ook. Het was niet gejoekt. Alleen liet ze daar steeds heel zorgvuldig het NSB-verleden in weg. Ze vertelde er als het ware omheen.'

Wat ging er door je heen toen je de ontboezeming van je moeder voor het eerst las?

Ik was natuurlijk heel erg verbaasd. Delen van de familiegeschiedenis die ik las kende ik wel, maar toen stuitte ik op het zinnetje dat mijn grootouders zich in 1935 hadden aangemeld bij de NSB. Ik was in de eerste plaats vooral heel erg verbaasd omdat de informatie zo afweek van wat ik al wist, en ik had verondersteld dat dat de waarheid was. "Hè, lees ik dit goed?". De tweede emotie was verdriet. Ik vond het verdrietig voor mijn moeder, dat ze zich kennelijk nooit vrij genoeg heeft gevoeld om dit te vertellen. Aan haar eigen kinderen. Aan haar echtgenoot. Het bewaren van zo'n geheim moet ontzettend eenzaam zijn geweest.'

Wat betekent 'schaamte' voor jou?

'Schaamte betekent voor mij er niet willen zijn. Ik ben er even niet, dit gaat niet over mij. Kijk niet naar mij, let niet op mij. Als ik terugkijk op mijn moeder en haar rol in het gezin, was ze bescheiden, dienend en verlegen. Ze wilde nooit op de voorgrond. Dat was gewoon haar karakter, maar ik kan me niet aan de indruk onttrekken dat het meetorsen van dat geheim haar niet heeft geholpen.'

Bedoel je met het woord 'beschaamd' wat anders?

'Ja, dat heeft wel een iets andere connotatie, denk ik. Soms beschrijf ik dat ik iets beschamend vind. Dat er iets is waar je je voor zou moeten schamen of waarvan je het gevoel hebt dat je je eigenlijk zou moeten schamen.

Dat is meer afgeleide schaamte. Daar heb ik een tijdje een beetje last van gehad. Het was kennelijk een groot geheim en een schande voor mijn moeder vanuit haar optiek, maar moest ik dat dan ook vinden? Mag ik hier ook niet over praten?'

Had je dingen anders gedaan als je eerder van dit verleden wist?

'Dat is een lastige denkoefening, maar ja, ik denk het wel. Ik denk dat, als er makkelijker over was gesproken thuis, ik er ook heel makkelijk over zou hebben gepraat. Dan zou ik niet een boek nodig hebben gehad. Dan zou ik het een simpeler gespreksonderwerp vinden. En ik denk dat dat ook wel zou hebben gereflecteerd in mijn werk. Ik denk nu veel meer na over keuzes die mensen maken en of je daar de consequenties wel van kan overzien. Soms kan dat lastig zijn en moet je iets langer nadenken voordat je een keuze maakt. Daar schrijf ik ook meer over dan voorheen, dus het beïnvloedt zeker mijn werk.'

In je boek haal je een resultaat aan uit een onderzoek van ARQ over de doorwerking van collaboratie. Namelijk dat één op de vijf ondervraagden aangeeft zich niet oké te voelen bij een kind van een collaborateur in een publieke functie. Hoe las jij dat?

'Ik dacht eerst, hè, wat raar. En tegelijkertijd sloot het aan op mijn eigen eerste instinctieve reactie, toen ik het verhaal las van mijn moeder. Toen dacht ik: "Kan ik nu nog wel mijn werk doen?" Ik heb me voor het boek verdiept in de doorwerking in families. Want ik heb eigenlijk niks met die opa te maken, maar ook weer wel. Je staat in een traditie en in een afstamming en mensen hechten daar heel veel belang aan. Dus ik snap hoe het mechanisme werkt, maar ik vond het ook wel gek om te lezen.'

'Schaamte betekent voor mij er niet willen zijn.'

Je beschrijft in het boek vele gesprekken die je met nabestaanden/lotgenoten en experts hebt gehad. Vond je het ook spannend om met al deze mensen in gesprekken te gaan? Niet zozeer als journalist, maar over je eigen familiegeschiedenis?

'Ja, ik moest de hele tijd drempeltjes over. In het begin was het nog een geheim en dacht ik: "kan ik dit zomaar

Foto: Fotodienst NSB, Zeist, 1934 - 1943. Collectie Rijksmuseum

Jonge vrouwen in uniform op de Velddag van de Jeugdstorm.

tegen een wildvreemde zeggen?” Als ik mensen benaderde, heb ik ook heel lang gezegd “Ik ben bezig met een familieonderzoek”, alsof het over een andere familie ging, en niet over die van mij. Op een gegeven moment zei ik, nee, het gaat het om mijn familie, en ben ik dat zo gaan benoemen. Dat waren allemaal fases waar ik doorheen moest. Uiteindelijk belde ik gewoon mensen op en zei ik “Ik doe onderzoek naar mijn opa die zat bij de NSB en ik wil nog dit en dit even weten”. Ik moest daarin groeien, maar het went.’

Heeft het ontrafelen van dit grote geheim van je moeder je ook iets over jezelf geleerd?

‘Ja absoluut. Het heeft achteraf, met terugwerkende kracht, heel veel verklaard voor mij over hoe mijn moeder was. Hoe onze verhouding was. Wij mochten bijvoorbeeld over heel veel dingen niet praten. Als er iemand ziek was mocht ik daar niet naar vragen. Of als mensen gingen scheiden. Heel veel mocht ik niet verder vertellen, ook heel gewone dingen niet. Dat heeft mij, onze verhouding, en ook de dynamiek in het gezin beïnvloed.’ Sitalsing voegt lachend toe: ‘Zelf ben ik een flapuit trouwens, dus ik vertel alles verder.’

‘Het heeft achteraf heel veel verklaard over hoe mijn moeder was.’

In het boek lees je vaak eigenzinnige en ontnuchterende reflecties van Sitalsing haar twee tieners: ‘Ik had mijn kinderen er al vroeg bij betrokken, ook weer in een anti-reactie op mijn moeder. Ik wilde het radicaal anders doen dan mijn moeder. Ik wil er wel over spreken. Dus ik heb de kinderen álles verteld en ze meegenomen in het proces als ik iets nieuws had ontdekt. Zij zijn nog jong, dus zij kijken op een hele andere manier naar het leven. Zij vonden dit een interessant thema, een leuk gespreks-onderwerp. Maar voor hun gevoel ging het helemaal niet over henzelf. Dat vind ik hoopvol.’

Wat heeft voor jou in dit proces gefungeerd als een handboek, iets wat jou gaandeweg richting een houvast heeft gegeven?

‘De vele mensen die ik heb gesproken, onder andere tijdens bijeenkomsten van Werkgroep Herkenning. Ik heb ook heel veel gelezen, maar vooral alle mensen die ik heb gesproken, hebben me richting gegeven. Bijvoorbeeld Inez Schelfhout, klinisch psycholoog bij ARQ Centrum’45, was de sleutel tot het snappen hoe dat proces van zwijgen werkt. Dat dat niet raar is, en dat ik het niet persoonlijk moest opvatten. Dat het zwijgen van je moeder ook een daad van bescherming kan zijn.’

Je schrijft dit boek als een handboek voor mensen die het collaboratieverleden in de familie in de ogen willen kijken. Wat zou je mensen willen meegeven die op het punt staan hiermee aan de slag te gaan, maar nog net die laatste drempel ervaren?

‘Het is goed om het te doen. Het is niet erg, er gebeurt niks naars. Het is goed om te weten wat er is gebeurd. Het is goed om het te kunnen plaatsen. Het is niet nodig om er bang voor te zijn. Als het tot familieruzies leidt omdat de rest van de familie er niks van wil weten is het natuurlijk een ander verhaal, daar kan ik niet over oordelen. Maar als dat niet aan de hand is, valt het allemaal reuze mee. Het is louterend om het erover te kunnen hebben.’

Lucia Hoenselaars is beleidsonderzoeker/adviseur bij ARQ Kenniscentrum Oorlog, Vervolg en Geweld en adjunct-hoofdredacteur van *Impact Magazine*.